
Nederlands arbeidsmarktbeleid: werk aan de winkel!

Bespreking van het themanummer 'werk, welvaart & geluk'
van het wetenschappelijk instituut voor het CDA

Christen Democratische Verkenningen, maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Themanummer 2001 getiteld 'Werk, welvaart & geluk', nr. 7/8/9. Prijs 11,50 euro. Bestelwijze: contact opnemen met mw. E. ter Borg op telefoonnummer +31 (0)70 – 342 4872 of e-mail terborg.wi@bureau.cda.nl

'Werk, welvaart & geluk' is de zomereditie van het maandblad Christen Democratische Verkenningen, dat wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA (de politieke partij van de christen-democraten in Nederland). In het meer dan tweehonderd pagina's tellende boekwerk (de maandelijkse uitgaven van CDV tellen rond de veertig pagina's) wordt op verschillende manieren en door verschillende mensen tegen het verschijnsel 'arbeid' aangekeken. Zo komen economen, adviseurs, arbeidsbemiddelaars, vakbonden, werkgeversorganisaties en mensen die zich met (de kwaliteit van) arbeid bezighouden aan het woord. De werkenden zelf worden ook niet overgeslagen, professionals van allerlei pluimage werden geïnterviewd om te vertellen over hun werk. Al met al levert dit een waardevol dossier op over werken en alles wat daarmee samenhangt. Dit artikel geeft in het kort weer wat u zoal kunt verwachten als u 'Werk, welvaart & geluk' openslaat.

niveau van sociale voorzieningen geweld aan te doen. De combinatie van *loonmatiging* en *lastenverlichting* heeft als smeerolie gediend. Naar die indrukwekkende groei van de werkgelegenheid valt alleen maar met bewondering te kijken. Dat doen anderen, maar dat doen wij – Nederlanders – zelf ook. Het risico van zelfgenoegzaamheid ligt dan al snel op de loer. Misschien zijn we wel blind geworden voor de keerzijden van ons succesverhaal. Want dát er keerzijden zijn, is duidelijk.

De keerzijden van 'het wonder van het poldermodel'

Enkele vaak minder belichte keerzijden van het Nederlandse arbeidsmarktbeleid:

- *De kwaliteit van arbeid* is sinds de jaren zeventig niet verbeterd. Er zijn nu weliswaar minder mensen die gevaarlijk en eentonig werk verrichten, maar lawaai, stank, vuil werk en werk zonder ontplooiingsmogelijkheden komen nog net zo

In Nederland is het jarenlang gevoerde beleid van 'werk, werk, werk' een enorm succes geweest. Nederland werd een internationaal voorbeeld van 'het wonder van het poldermodel'. Dit *poldermodel* houdt zoveel in als: de werkgelegenheid zo fors mogelijk laten groeien zonder het – redelijk hoge –

veel voor als in de zeventiger jaren. Daar komt bij: werkdruk en zwaar werk zijn in snel tempo hoger geworden. Arbeid in de non-profit sector is er ook flink op achteruit gegaan door talloze bezuinigingen en *efficiency*-operaties.

- Het tempo van de *arbeidsproductiviteitsstijging* is sterk ingezakt. In de jaren vijftig en zestig lag de stijging op 3,5%, in de jaren tachtig op 2% en in de jaren negentig is dit nog slechts 1%.
- Het polderwonder heeft weinig verbeterd aan de omvang van de *armoede* in Nederland. De kloof tussen arm en rijk is niet kleiner geworden. In 1990 bevond 15% van de huishoudens zich onder de lage inkomensgrens, in 1998 was dit 14%.
- Al het emancipatiebeleid ten spijt, de *combinatie van arbeid en zorg* blijft moeilijk. Van het door de overheid gekozen combinatiemodel is niet echt werk gemaakt. Wel zijn er nu allerlei verlofregelingen, maar nog steeds is er een groot tekort aan kinderopvang. Veel vrouwen stoppen met werken zodra er kinderen komen, daarom wordt het krijgen van het eerste kind zo lang mogelijk uitgesteld (met alle negatieve consequenties vandien). Veel vrouwen werken in deeltijdbanen.
- Nederland kent in verschillende sectoren een hoog *ziekteverzuim* en een internationaal berucht hoog aantal *arbeidsongeschikten*. Ook hier is weer de zwakke positie van vrouwen opvallend. Van het aantal langdurig zieke werknemers onder de 35 jaar is bijna 62% vrouw. De cijfers voor arbeidsongeschiktheid laten eveneens een alarmerende oververtegenwoordiging van jonge vrouwen zien. Het aantal vrouwen tussen de 25 en 44 jaar dat in de WAO (Wet op Arbeidsongeschiktheid) belandt, is bijna het dubbele van het aantal mannen in de WAO.

Een eenzijdige kijk op arbeid

Tot nu toe heeft Nederland de 'luxe' gehad van een enorme economische groei en tot voor kort een groeiende krapte op de arbeidsmarkt. Met name nu het wat slechter met de economie gaat kan het 'slechte onderhoud' zich gaan wreken. Het aanpakken van de zwakke punten van de Nederlandse arbeidsmarkt zal niet lukken als de overheid en de sociale partners slechts hun oude, vertrouwde rollen blijven spelen. Er zijn structurele veranderingen

nodig en deze hebben alleen kans van slagen, als er een rijkere visie op arbeid komt. 'Rijker' in de zin van een bredere kijk op arbeid. Vaak komen *alleen de economische aspecten* aan bod en dat is te eenzijdig.

Zoals in meer Europese landen is de diagnose gesteld dat er meer mensen aan het werk zullen moeten om onze economische groei, de welvaart en daarmee ook de verzorgingsstaat op peil te houden. Deze sterk 'economische visie' is tot nog toe vaak gepaard gegaan met de tendens om veel niet-betaalde activiteiten om te zetten in betaalde arbeid. Niet-betaalde activiteiten als het zorgen voor kinderen, voor de (oude en/of zieke) ouders of vrijwilligerswerk hebben aanzienlijk minder status dan een betaalde baan. Dit kun je opvatten als een gulzige, economische visie waar alles om geld draait. Worden mensen daar nou gelukkiger van?

Luc Soete, directeur van de Maastricht School of Management en hoogleraar Economie aan de universiteit van Maastricht, spreekt in dit kader van 'het creëren van schijnwelvaart'. In het nazomernummer van CDV legt hij in een interview uit wat hij hiermee bedoelt: 'Mensen hebben over het algemeen meer geld, maar minder tijd voor andere dingen dan betaald werken'. Soete en anderen met hem, willen dat de positieve effecten van niet-betaalde activiteiten op de sociale samenhang in de samenleving worden erkend. De Franse beleids-term *pluri-activité* betekent: geef mensen de kans om in verschillende soorten activiteiten zin en betekenis aan hun leven te geven. Daar worden ze gelukkiger van dan altijd meer mensen in de eeuwige *ratrace* van het betaalde werk.

Kwantiteit en kwaliteit van arbeid

Lange tijd lag ook de nadruk op de kwantiteit van arbeid. Het aantal arbeidskrachten moest omhoog. Daarbij zijn we de *kwaliteit van arbeid* een beetje uit het oog verloren, vinden veel auteurs van het nazomernummer. Bij kwaliteit van arbeid valt te denken aan het geluksgevoel dat mensen ontleneren aan werken (bijvoorbeeld door een prettige werksfeer), ruimte om eigen talenten te kunnen benutten en ontplooiën, werkelijk productief bezig te zijn en goede arbeidsperspectieven te hebben. Dit gebrek aan aandacht wordt heel duidelijk als je

kijkt naar de non-profitsector en dan met name naar de zorg, het onderwijs en de sociale sector. Een apart katern in het nazomernummer is aan de collectieve sector gewijd.

De drie uitdagingen

U ziet, er is weinig reden tot zelfgenoegzaamheid. Dus: werk aan de winkel! In het nazomernummer worden drie uitdagingen aan het Nederlandse pol-dermodel besproken. Aan elk van die uitdagingen is een afdeling van de bundel gewijd. Wij zullen ze achtereenvolgens kort bespreken.

Uitdaging 1: verhogen arbeidsproductiviteit en kwaliteit van arbeid

De arbeidsproductiviteit moet dan wel omhoog, maar dat mag niet gepaard gaan met een nog hogere werkdruk. Geen overbodige opmerking, want de werkdruk in Nederland is in veel sectoren al zo hoog. De discussie over kwaliteit en arbeidsproductiviteit wordt ingeleid door dr. Paul de Beer, sinds kort lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en auteur van het indrukwekkende boek 'Werken in de postindustriële samenleving' (2001). Verschillende wetenschappelijke autoriteiten op het gebied van arbeidsproductiviteit en arbeid reageren op zijn prikkelende artikel.

Uitdaging 2: ontwikkeling van een structureel levensloopbeleid

Hiermee bedoelen we dat er een beleid moet komen dat rekening houdt met de verschillende *levensfasen* die mensen doorlopen. Het is zaak dat er voorwaarden worden geschapen die het mensen mogelijk maken om variatie aan te brengen in veel/weinig werken, in meer ontspanning/tijd voor niet-betaalde activiteiten. Ook het geleidelijk afbouwen van werken, in plaats van ineens te stoppen, zou tot de mogelijkheden kunnen behoren. Dergelijke maatregelen stellen mensen in staat en stimuleren ze om hun leven tot een betekenisvol geheel te boetsen. Zo'n levensloopbeleid sluit

aan bij de internationale discussie over de zogenaamde 'transitionele arbeidsmarkt'. Het theoretische raamwerk hiervan is ontworpen door de Duitser Günther Schmid die in het nazomernummer vertelt hoe hij tot het concept van de '*transitionele arbeidsmarkt*' is gekomen. Dit deel van 'Werk, welvaart & geluk' beschrijft de thematiek van het levensloopbeleid en kan worden beschouwd als een achtergrondstudie bij het rapport 'De druk van de ketel. Naar een levensloopstelsel voor duurzame arbeidsdeelname, en tijd en geld voor scholing, zorg en privé' dat in de zomer van 2001 is verschenen bij het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Uitdaging 3: de non-profitsector nieuw leven inblazen

Er zijn weinig mensen enthousiast te maken voor een baan in het onderwijs of de zorg. Deze sectoren kampen met een slecht imago. Wat is er toch mis met de collectieve sector? Maar vooral: hoe kunnen we haar weer nieuw leven inblazen? In het nazomernummer wordt in een uitvoerig rondetafelgesprek nagegaan of de CDA-filosofie over maatschappelijk ondernemen een remedie zou kunnen zijn. Verder leest u in dit katern interviews met prof. Giel Hutschemaekers, die zich inzet voor professionalisering van de zorg, met drie jonge maatschappelijk werkers (waarvan er ondertussen al één uit het vak is gestapt) en, om de tegenstelling tussen de sectoren te tonen, vertellen enkele jongeren over hun werk in de fluctuerende ICT-business.

In het laatste deel van 'Werk, welvaart en geluk' komen de *sociale partners* aan het woord. De overheid zal de drie hierboven beschreven uitdagingen niet kunnen realiseren zonder de sociale partners. Maar welke toekomstige uitdagingen zien zij voor zichzelf weggelegd? De vakbonden CNV en FNV en de werkgeversorganisaties MKB-Nederland en VNO-NCW ontvouwen hun toekomstplannen.

Thijs Jansen

Bertine Wessels

Christen Democratische Verkenningen